

DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Ottoman Literature Studies

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Sayı 29, İstanbul 2022, 384-401

YAZARI BİLİNMEYEN BİR SAD KELİME-İ ALİ TERCÜMESİ ÜZERİNE BAZI DİKKATLER

Handan Belli

Hasan Kavruk

Kazım Yoldaş

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (*handan.belli@inonu.edu.tr*), ORCID: 0000-0002-7732-7912/ Prof. Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, (*hasan.kavruk@inonu.edu.tr*), ORCID: 0000-0001-6352-4985/Prof. Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, (*kyoldas@uludag.edu.tr*), ORCID: 0000-0002-6910-3345.

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 07.09.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 20.09.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2022

Yayın Sezonu: Güz

Atıf/Citation

Belli, Handan, Kavruk, Hasan, Yoldaş, Kazım (2022), "Yazarı Bilinmeyen Bir Sad Kelime-i Ali Tercümesi Üzerine Bazı Dikkatler", Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 29, 384-401.

Belli, Handan, Kavruk, Hasan, Yoldaş, Kazım (2022), "Some Notes on the Translation of an Unknown Sad Kelime-i Ali", Journal of Ottoman Literature Studies, 29, 384-401.

*Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.*

Bu makale, 25-27 Kasım 2021'de Kütahya Dumlupınar Üniversitesi tarafından düzenlenen "Akademide Üç Kuşak Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu"nda sözlü olarak sunulan bildirinin genişletilmiş ve geliştirilmiş şeklidir.

Yazarı Bilinmeyen Bir Sad Kelime-i Ali Tercümesi Üzerine Bazı Dikkatler

Özet

İslamî dönem Türk edebiyatında didaktik bir üslûpla yazılan edebî türler içerisinde hadis tercümeleri önemli bir yer tutmaktadır. Mensur-manzum karışık veya sadece manzum veya sadece mensur olarak yazılan bu metinler, bazen edebî bazen de didaktik metin özelliği gösterirler. Bu makalede manzum şekilde, Sad Kelime-i Ali tercümesi türünde yazılmış olan yazma bir eser inceleme-metin çalışması ile tanıtılacaktır. Sivas Ziya Bey Yazma Eser Kütüphanesinde 16377/3 numarada kayıtlı olan, müellifi ve yazıldığı yüzyılı tespit edilemeyen bu yazma eserin içerisinde 94 Arapça vecize ve Türkçe tercümesi yer almaktadır. Eserin der-kenarlarında ise sekiz adet tercümesi yapılmayan vecize bulunmaktadır. Yazma eserde çoğunluğu Hz. Ali'ye ait olan 94 vecizenin yer aldığı ve bu vecizelerin kıt'a nazım şekliyle tercümesinin yapıldığı tespit edilmiştir. Bu sözler içerik olarak incelendiğinde daha çok nefis, tatlı dil, iyilik, cömertlik, sabır, zulmün kötülüğü, tevazu, açgözlülük, cimrilik, edep, hırs, intikam, istişare, yalan söylememe, doğruluk, vefâ, takvâ, verâ, esenlik, cehalet vb. özellikle ahlâkî değerler ile ilgili olan sözlerin olduğu görülmüştür. Eserin istinsah tarihi 1012/1604 olup dil özellikleri bakımından incelendiğinde Eski Anadolu Türkçesi dil ve imlâ özellikleriyle karşılaşılmaktadır. Metinde kelimelere gelen bildirme eklerinin ayrı yazımı ve henüz ekleşmemiş hali vb. durumlar dönemselleşmiş dil özellikleri bakımından dikkat çekmektedir. Bu çalışmada incelemiş olduğumuz Sad Kelime-i Ali eserinde geçen vecizeler ile Türk atasözleri ve halk deyişleri arasındaki benzerlikler de gösterilmiştir. Makalenin sonuna eserin transkripsiyonlu metni ilave edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Manzum, Sad Kelime-i Ali, Sad Güftâr, Vecize.

Some Notes on the Translation of an Unknown Sad Kelime-i Ali

Abstract

Hadith translations have an important place among the literary genres written in a didactic style in Turkish literature of the Islamic period. These texts, which are written in mixed prose-verse or only in verse or only in prose, show the characteristics of sometimes literary and sometimes didactic texts. In this article, a manuscript written in the form of Sad Kelime-i Ali translation will be introduced with a review and text study. There are 94 Arabic aphorisms and translations in this manuscript, which is registered in Sivas Ziya Bey Manuscript Library at number 16377/3 and whose author and the century in which it was written could not be determined. In the margins of the work, there are eight untranslated aphorisms. Most of the manuscript, it has been determined that there are 94 aphorisms belonging to Hz. Ali and these aphorisms were translated in verse form. When these aphorisms are examined in terms of content, they are mostly selfish, sweet language, goodness, generosity, patience, evil of cruelty, modesty, greed, stinginess, decency, ambition, revenge, consultation, not lying, truthfulness, loyalty, taqwa, vera, well-being, ignorance, etc. It was observed that especially the words related to moral values were chosen. The copy date of the work is 1012/1604 and when it is examined in terms of language features, Old Anatolian Turkish language features are encountered. The separate writing of some suffixes that come to the words in the text, the use of vowels in the display of suffixes, etc. situations stand out. The similarities between the aphorisms and Turkish proverbs and folk sayings in the work of Sad Kelime-i Ali that we have examined have been determined.

Keywords: Hadith, Verse, Sad Kelime-i Ali, Sad Guftar, Aphorism.

Giriş

XI. yüzyıldan itibaren İslamiyet'in halkın anlayabileceği bir dille ve manzum metinlerle anlatılması, halk arasında yayılmasında önemli bir etken olmuştur. Muhteva bakımından, edebî metinlerdeki kurgu ve lirizmden uzak bu eserler, dinî bilgiler içermekte ve didaktik bir üslûpla yazılmaktadır. İslamî dönem Türk edebiyatında mensur-manzum karışık veya sadece manzum veya mensur olarak yazılan hadis tercümeleleri edebî ve didaktik metin özelliği gösteren ürünlerdendir. Türk edebiyatında hadis tercümelerinin ekseriyetle manzum olarak yazılması halk arasında bilinmesini ve ezberlenmesini kolaylaştırmıştır.

Hadis, Hz. Peygamber'in sözlerini, fiillerini ve tasviplerini ifade eden terimdir. Hadisleri tespit, nakil ve anlamaya yönelik ilime de hadis adı verilmektedir (Aydemir 1997: 27). Hz. Peygamberin, "Men hafize 'alâ ümmeti erba'ine hadîşen min emri dînihâ be'aşehu'llâhu fî zümreti'l-fukehâ'i ve'l-ulemâ'i", "Ümmetinden her kim dinin emirlerine dair kırk hadis ezberlerse Allah Teâlâ onu fakîhler ve âlimler zümresi arasında haşreder" (el-Aclûnî, trhsz: 340, Akt. Söylemez 2017: 4) hadisi, kırk ve yüz hadis derlemelerinin yapılmasında temel dayanaktır. İslamiyet'te, Hz. Peygamberin hadislerinin halka ulaştırılması ve bilinmesi amacıyla hadis derlemek ve bunları ezberlemek önemli bir yer tutmuştur. "İlk örnekleri basit derlemeler halinde VIII. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan kırk hadisler bir yönüyle dinî, diğer bir yönüyle edebî, ahlâkî ve içtimaî özelliklere sahip olduğundan zamanla İslâm edebiyat ve tefekkürünün temel türlerinden biri haline gelmiştir" (Karahana 2022: 470). Fars edebiyatında kırk hadis yazma geleneği edebî bir özellik kazanmış, Nevevî ve Camî'nin bu alandaki eserleri, onlarca çeviri ve te'lif esere kaynaklık etmiştir (Akkuş 2008: 127). Türk Edebiyatında kırk hadis ve yüz hadis tercümeleri, XVI ve XVII. yüzyıllarda diğer yüzyıllara nazaran daha çok yazılmıştır. Kırk hadis ve yüz hadis tercümelerine benzer şekilde Hz. Ali'nin söylediği vecizelerin de Türk edebiyatında manzum tercümelerine rastlanır. Hz. Peygamberin en yakınında olan Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin sözleri "Kelâm-ı Kibâr", "Vecize" ve "Sad Kelimât-ı Çâr-Yâr-ı Güzin", "Sad Güftâr" başlıkları altında derlenmiştir. Ancak zamanla dört halifeden olan Hz. Ali'nin sözlerinin toplandığı eserler ayrı bir ad alarak biraya getirilmiştir. Bu sözler "Sad Kelime-i Ali" olarak adlandırılmış, sözlerin Türkçe ve Farsça manzum veya mensur tercümeleri yapılmıştır.

Hz. Ali, Hz. Muhammed'in yanında beş yaşından itibaren bulunmasıyla birlikte çok küçük yaşlarda Hz. Peygamberin terbiyesinde yetişmiş, İslamiyet'in ilk indiği zamanlarda iman etmiş, züht ve takvâ hayatı içerisinde yaşamıştır. Hz. Ali, hayatı boyunca ilimle ilgilenmiş, edindiği bilgi ve birikim neticesinde birçok eser vücuda getirmiştir. Manzum eserleri, Dîvânu Emîri'l-mü'minîn Alî bin Ebî Tâlib, Urcûze, Kasîdetü'l-Celcelûtiye, Kasîdetü'z-Zeynebiyye ve Mu'ammeyât-ı 'Alî Kerrema'llâhu Vechehu; mensur eserleri ise Sahîfetu 'Alî bin Ebî Tâlib, Musnedu 'Alî, Nehcü'l-belâga, Ahidnâme-i 'Alî, Ecvibetu 'Alî Ebî Tâlib li Es'ileti Kümeyl bin Ziyâd, Miftâhu'l-felâh ve mısâhu'n-necâh, el-hurz, el-Cefr el-Câmî'a, el-Emsile, Hz. 'Alî'nin Elifsiz Bir Hutbesi ve Emsâl-i 'Alî'dir (Ceyhan 2006: 50-94). Hz. Ali'nin "Rivayet ettiği hadislerin tamamı 586'dır. Bunlardan yirmisi hem Buhârî hem de Müslim'de yer almakta, ayrıca dokuzu sadece Sahîh-i Buhârî'de, on beşi de Sahîh-i Müslim'de bulunmaktadır. Resûl-i Ekrem ile çoğu zaman beraber bulunması sebebiyle rivayet ettiği hadisler içinde onun şemâiline, ibadet ve dualarına dair olanlar daha çoktur" (Kandemir 1989: 375).

Türk ve Fars edebiyatlarında Sad Kelime-i Alilerin yazılmasında model alınan ilk örnek denilebilecek eser Câhız (ö. 255/ 869)'a aittir. Cahız, Hz. Ali'ye ait olduğu düşünülen vecizeler arasından yüz sözü seçerek bir araya getirmiştir. Reşîdüddin Vatvat (ö. 578/ 1182) ise Cahız'ın eserindeki yüz sözü Farsçaya çevirmiş, bu çeviriye Arapça ve Farsça kısa bir şerh eklemiştir. Fars edebiyatında Hz. Ali'ye ait olan yüz sözü biraraya getirmek bir gelenek haline gelmiştir. Bu tür için edebî gelenekte "Mie Kelime", "Sad Kelime" ve "Sad Güftâr" isimleri kullanılmaktadır (Ceyhan 2005: 17). Türk edebiyatında Sad Kelime-i Ali türünü konu alan *Türk Edebiyatı'nda Hazret-*

i Ali Vecizeleri isimli eserde toplamda bu türe ait elli örnek tanıtılmıştır (Ceyhan 2006). Eserde, müellifi belli olan kırk, müellifi tespit edilemeyen on Sad Kelime-i Ali tercümesinin varlığından söz edilmiştir. Müellifi bilinen eserler yüzyıllarına göre şöyle sıralanmıştır: XV. Asır: Kâsım, Nazmü'l-leâli der Terceme-i Nesrû'l-leâli; Hâfız, Lü'lü'-i Mendûd; Bedreddîn bin Himmetyârü'l-Mevlevî, Sad-Kelimât-ı Çehâr Yâr-i Güzîn; Cemâl-i Halvetî, Şerh-i Sad-Kelime-i Sıddîk; Ali Şîr Nevâî, Nazmü'l-cevâhir; Mustafa bin Şücâ, Terceme-i Nesrû'l-leâli; XVI. Asır: Mâtemî, Terceme-i Nesrû'l-Leâli min Kelâmi Alî bin Ebî Tâlib; Latîfî, Nazmü'l-cevâhir; Usûlî, Min Kelîmât-ı 'Ali; Edâyî, Sad-Kelime-i Alî; Vahdetî, Terceme-i Sad-Kelime-i Hazret-i Murtazâ; Vâhidî, Cinânü'l-cenân; Mustafa bin Mehmed el-Kastamonî, Terceme-i Sad-Kelimât-ı Çihâr Yâr-ı Güzîn; Harîmî, Şerh-i Çihl-Kelâm-ı Emîrû'l-mü'mîn; Rihletî, Tercümetü'l-Leâli; XVII. Asır: Azîz, Gül-i Sad-Berg; Lâlî Hasan Efendi, Şerh-i Kelimât-ı İmâm Alî; Âli Hüseyin, 'Ukûdü'l-ukûl; Mehmet Gubârî, Terceme-i Sad-Kelime-i Şâh-ı Velâyet; Dânişî, Tercüme-i Nesrû'l-leâli, Seyyîd Hasan Rızâî, Sad-Kelime-i Alî Tercemesi; Dânişî, Sad-Kelime-i Hazret-i Alî Tercemesi; XVIII. Asır Nesîb Yusuf Dede, Rişte-i Cevâhir; İsmâil bin İbrahim, Sad-Kelime-i Hazret-i Alî; XIX. Asır: Lutfî, Nazm-ı Nesr-i Leâl; Mehmet Ali Fethî, Terceme-i Kelâm-ı Erbaîn-i Hazret-i Alî; Mustafa Vehbî, Mahsûl-i Âli fî Şerh-i Kelîmât-ı Alî; Osman Salâhaddin el-Mevlevî, (Terceme-i Nesrû'l-leâli); Zihnî, Emsâl-i Alî; Akşehirlizâde Ali Haydar, Şemmetü'l-esrâr; Akşehirlizâde Ali Haydar, Merâsîdü'l-hikem; Muallim Nâcî, Emsâl-i Alî; Hocazâde A. Cevdet, Terceme-i Sad-Kelime-i İmâm Alî; Sipâhizâde Ali Gâlib, Dürretü'l-maâlî fî Tercümetü'l-Leâli; Mahmud Nedim, İmâm Alî... Eş'âr-ı Hakîmânelerinden; XX. Asır: Mehmed Hâlis, Envârü'l-edeb; Manastırlı Mehmed Rif'at, Cevâhir-i Çihâr-Yâr ve Emsâl-i Kibâr; Sa'deddin, İmâm Alî Efendimizin Hikemiyyât-ı Celîlelerinden; Ahmed Râşid, Düstûr-ı Ahlâkî Müntehebât-ı Eş'âr-ı Alî Tercümesi; Ahmet Nazmi, Emsâl-i Alî'dir (Ceyhan 2006: 129-357). Müellifi bilinmeyen eserler ise; Terceme-i Sad-Kelime-i İmâm Alî; Sad-Kelime-i Hazret-i Alî; Sad-Kelime-i Emîrû'l-mü'mînîn Alî; Sad-Kelime-i Hazret-i Alî; Sad-Kelimât-ı Alî; Kitâbu Sad-Kelime el-Müsemmâ bî-Matlûb Küll Tâlib; Nesrû'l-leâli'den Kırk Söz; Terceme-i Sad-Kelime-i Alî; Kelimât-ı Sad-ı Alî; Terceme-i Nesrû'l-leâli li İmâm Alî adlı eserlerdir (Ceyhan 2006: 102-127).

Türk Edebiyatında bu türün birçok örneği Ceyhan tarafından tespit edilmiş ve bu metinlerle ilgili inceleme-metin çalışmaları hazırlanmıştır. Ceyhan, *Türk Edebiyatı'nda Hazret-i Ali Vecizeleri* adlı kitabının sonunda Hz. Ali'ye ait olan 427 söze Arapça ve Türkçe olarak yer vermiştir. Müstakil yazılmış bazı kitap ve makalelerde de bu türünün örnekleri transkribe edilmiş ve içerik, dil, imlâ bakımından incelenmiştir (bk. Ceyhan 1997; bk. Şimşek 2000; Ceyhan 2005; Özdemir 2008; Ertuğrul 2013; Ceyhan ve Özdemir 2013; Söylemez 2018; Ceyhan ve Karadeniz 2017; Ceyhan 2019; Özkan 2019; Ceyhan 2020). Hazırlanan bu çalışmalar tarafımızdan incelenmiş olup bu eserlerdeki bazı vecizelerle transkribe ettiğimiz metin arasında benzerlikler olduğunu ancak vecizelerin tercümelerinin farklı olduğu görülmüştür. Aynı eser izlenimi veren türün örnekleri tercüme noktasındaki bazı farklılıklarla yeni bir eser hüviyeti kazanır. İncelenen bazı Sad Kelime-i Ali türündeki eserlerde vecize sayısının yüzü bulmadığı bu sayının 96-98 veya 99'da kaldığı görülmüştür. Bu eserlerde özellikle 99 sayısının şair ve yazarlar tarafından bilinçli olarak tercih edildiği görülmüş ve bu sayıda Allah'ın 99 isminin etkili olduğu; ancak hadis yazma geleneğinde bu sayının Allah'ın "Ahâd" isminin de eklenmesiyle 100'e tamamlanarak genellikle yüz hadis yazma geleneğinin yerleştiği bilinmektedir. Ancak vecize sayısı 96-97 olan Sad Kelime-i Alilerde sayının müellif tarafından bir sebepten dolayı 100'e tamamlanmadığı ve bunun bir gelenek olup olmadığı konusunda bir kanaate varılamamıştır.

Yazarı Bilinmeyen Bir Sad Kelime-i Ali Tercümesinin Nüsha Tavsifi ve Şekil Özellikleri

Sivas Ziya Bey Kütüphanesinde yazma eserler içerisinde tespit edilen nüsha katalog kaydında "manzum hadis" olarak kaydedilmiştir. Ancak, latinize edildiğinde bu eserde geçen hadis olarak ifade edilen sözlerin ekseriyetinin Hz. Ali'nin sözleri olduğu görülmüştür. Eserde kırmızı

mürekkeple yazılan vecizeler manzum olarak kıt'a nazım şekliyle tercüme edilmiştir. Eser, daha önce yazılan kırk hadis ve yüz hadis tercümesi örneklerine benzer şekilde düzenlenmiştir. Türk edebiyatında hadis tercümeleri türünde prototip olarak Molla Câmî'nin *Erba'în* adlı eseri örnek alınmaktadır. Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında adı geçen eser örnek alınarak yazılmış çok sayıda manzum hadis tercümeleri bulunduğu bilinmektedir. Sivas Ziya Bey Kütüphanesinde tespit edilen bu yazma eserin de *Terceme-i Erba'în*'lere benzer şekilde yazıldığı ancak eserde 40 hadisin değil 94 vecizenin Arapça olarak kaydedildiği ve Türkçeye tercüme edildiği görülmüştür. Eser tertip bakımından kırk hadis veya yüz hadis geleneğine uymaması yönüyle bu türde yazılmış diğer eserlerden ayrılır. Eserde "kâle'r-Resulu'llâh" ifadesi yerine "kâle'l-hukemâ, kâle'l-'ulemâ" şeklinde bazı geçiş kelimeleri kullanılmıştır. Fakat eserin başında ve içerisinde Hz. Ali adının geçmediği görülmektedir. Hadis tercümelerine benzer şekilde tertip edilmesi bu eseri hadis tercümesi kategorisine taşımakta, ancak bazı hadislerin kudsi hadis oluşu bazı hadislerin ise Hz. Ali'ye ait vecizeler oluşu bu eseri Sad Kelime-i Ali türüne daha çok yaklaştırmaktadır. Metinde yer alan hadislerle bakıldığında bazılarının Hz. Ali tarafından rivayet edilen hadislerinin olduğu, bazılarının ise hadis olmadığı vecize özelliği gösterdiği görülmüştür.

Çalışmaya konu olan ve tam adı bilinmeyen manzum Sad Kelime-i Ali Tercümesi şeklinde tertip edildiği düşünülen eserin müellifi bilinmemektedir. XVII. yüzyılda istinsah edilen eserin başlığı ve giriş bölümü bulunmamaktadır. Sonunda kırmızı mürekkeple yazılan iki söz dua niteliğinde olup bu sözlerde de eserin müellifi hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır. Metinde 93 vecizenin tercümesi bir kıt'a ile bir vecizenin tercümesi ise bir beyit ile yapılmıştır. Bu nüshada sözler ve tercümeleri 100 sayısına ulaşmamaktadır. Eserde tercümesi ile birlikte verilmiş toplamda 94 Arapça söz var iken eserin der-kenarında ise sekiz Arapça söz tercümesiz olarak bazı notlarla birlikte yer almaktadır. Sad Kelime-i Ali türünde seçilen vecizelerin 100'ü bulmaması durumuyla başka eserlerde de karşılaşmıştır. Türün bazı örneklerinde söz sayısı 98'de veya 96'da kaldığı görülmüştür (Ertuğrul 2013: 139).

Yazma eserde, kırmızı mürekkeple yazılan Arapça vecizeler manzum olarak açıklanmakta, eserin daha önce yazılan kırk hadis ve yüz hadis tercümesi örneklerine benzer şekilde düzenlendiği görülmektedir. Türk edebiyatında, Abdurrahman Câmî'nin *Terceme-i Hadîs-i Erba'în* adlı eseri, Cahız ve Reşüdidin Vatvat'ın *Mie Kelime / Sad Kelime / Sad Güftâr* türündeki eserleri örnek alınarak bu türde eserler yazılmıştır. Eldeki bu yazma eserin de Arapça kısımlarına ve düzenleniş şekline bakıldığında bu eserleri örnek aldığı görülmektedir.

Eser başucu kitabı niteliğindeki bir mecmua içerisinde yer alır. Kütüphane kataloğuna bakıldığında mecmua içerisinde; müellifi belirtilmemiş olan *Kitâb-ı Tabir-nâme* adlı eser 4a-20b, Müellifi Abdulgazi b. Abdülcelil b. Abdüssamed b. Ali b. Mikail b. Muhammed Şah olan *Eyyam-ı Sa'd ve'l-Hasenat ve'l-Mahzurât* adlı eser 21b-44b, müellifi belirtilmemiş olan *Manzum Hadisler* (çalışmada konu edinilen eser) 45a-55a ve yine müellifi belirtilmemiş olan *Rûz-nâme* adlı eser 55b-61a sayfaları arasında yer almaktadır. Yazma eserin 45a-55a sayfaları arasında yer alan vecizelerin tatlı dil, iyilik, cömertlik, sabır, zulmün kötülüğü, tevâzu, açgözlülük, cimrilik, edep, hürs, intikam, istişare, yalan söylememe, vefâ, takvâ, verâ (kötülüklerden sakınma), cehalet, kibir, oburluk, kıskançlık vb. davranışlar hakkında ahlâka dair konuları ele aldığı görülmüştür. Bu konular, bir dua kitabı veya başucu kitabının yazılma amacına da uygundur.

Eserin istinsah tarihi H.1012/M.1604'tür. *Sad Kelime-i Ali* eserinde, ahlâk ve adap konularındaki birtakım fikir ve tavsiyeler daha önceki tercümelere benzer şekilde dile getirilmiştir. Eserde sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Halk arasında çok bilinen deyişlere yer verilmiş, mahallî bir dil kullanılmıştır. Eserin vezni "Mefâîlün/Mefâîlün/Fe'ûlün"dür. Tercüme metinlerde yer yer tezat, mecaz, teşbih, istifham, telmih gibi edebî sanatların kullandığı görülür. Hz. Ali'ye nispet edilen sözlerin doğru tercüme edildiği, bu tercümelere Arapça kelimelerin kullanımından da kaçınılmadığı görülmüştür. Tercüme aruz vezniyle yazılmış ve bazı mısralarda vezin ve

kafiye kusurlarıyla karşılaşmıştır. Bazı tercümelerin aruz vezni bakımından kusurlu olduğu görülmüştür:

“Çok olur dervîş kişi bir işde
Ki nef'i yok durur aña nihândur
Görüp yarınları ğamgîn olurlar
Hasûdı vu 'adûsı şâdümândur” (46.)

Aşağıdaki tercümede ise kafiye'nin uygun olmadığı görülmüştür:

“Hemîşe şükr kıl kim Hıyy u Kâdir
İder şükr ile ni'metler ziyâde
Şükr çok olduğunca ni'met artar
Hoş olur kim olasin bu şafâda” (87.)

Eserde Eski Anadolu Türkçesi dil ve imlâ özellikleriyle karşılaşmaktadır. Bazı kelimelere gelen bildirme ekleri ayrı yazıldığı ve eklerin yazımında ünlü harflerin kullanıldığı görülmüştür. Metinde “yigrek, dükeli” vb. arkaik kelime kullanımlarıyla karşılaşmakta ve “dert durur, yok durur, ol durur, rızâ-yı hağ durur, hırs durur, var durur” örneğinde olduğu gibi “-dur” ekinde henüz ekleşmenin olmadığı görülmektedir. Bu dil özelliği de metnin teşekkül ettiği tarihi istinsah tarihinden daha eski bir zamana götürmektedir:

“Mürüvvet yok durur kim ol kimesne”(17.)
“Ki nef'i yok durur aña nihândur (46.)
“İlm bir bi-bahâ kıymetlü dürdür
Cehl bir dert durur dermânı yokdur
'Înâ-yı câhilüñ oranı yokdur
Şafâ-yı 'âlimüñ pâyânı yokdur” (24.)

Metinde XVII. yüzyıl klasik Türk edebiyatı eserlerinde kullanılan edebî dil ve üslûbun tercih edilmediği Eski Anadolu Türkçesi döneminin konuşma diline ait bir üslûbun tercih edildiği görülmektedir. Vecizelerin rahatlıkla anlaşılır sade bir Türkçeyle tercüme edildiği görülmüştür:

“Elinden çıkmasından rızkuñuñ kork
Ki her giden yine gelmez geñezden
Ni'am irdüğü dem şükr eyle dime
İşüm vardur mühimm idem birezden” (81.)

“Muvâfık olma a saña her işde
Nifâk olur degüldür ol şadâkat
Uyuben uyumaқта mu'tedil var
Ki dâim uyumağ olur 'adâvet” (63.)

Kelâm-ı kibârların ve vecizelerin Türk atasözlerinin oluşmasında da etkili olduğu bilinmektedir. Örneğin çeviri yazısını yaptığımız Sad Kelime-i Ali metninde geçen birçok sözün atalarsözünde farklı ifadelerle ancak aynı manada var olduğu görülmektedir. İncelemiş olduğumuz Sad Kelime-i Ali eserinde geçen vecizeler ile benzer manada olan Türk atasözleri ve halk deyişleri aşağıda yana yana yazılarak gösterilmiştir:

“Dili tatlı olanın dostu çok olur.” (3.) : “Para ile dost bulunmaz”(Yurtbaşı 2015: 172)

“Cimrinin malını, bir afet veya bir varise karşı uyar.” (5.) : “Yemeyenin malını yerler” (Yurtbaşı 2015: 116)

“Cimrilikle iyilik yapılmaz.” (11.): “Cennetin kapısını cömertler açar” (Yurtbaşı 2015: 117)

“En büyük düşman, hilesini en gizli yapandır.” (39.) : “Aşikâr düşman gizli dosttan yeğdir” (Yurtbaşı 2015: 178)

“Yardımcısı zayıf olanın düşmanı kuvvetli olur.” (58.) : “Dostun bin ise azdır, düşman bir ise çokdur” (Yurtbaşı 2015: 180)

“Yalnızlığın en kötüsü, kendini beğenmedir.” (78.) : “Sürüden ayrılan kuzuyu kurt kapar” (Yurtbaşı 2015: 517)

“Aklın en büyük felaketi, açgözlülüğün yıldırımları altında kalmaktır.” (82.) : “Açgözlülük her şeyi kaybettirir.” (Yurtbaşı 2015: 6)

“Akıllı kimsenin dili kalbindedir.” (92.) : “Dilsiz bile olsa kâmil bellidir” (Yurtbaşı 2015: 16)

“Ahmak kimsenin kalbi dilinin arkasındadır.” (93.) : “Delinin diline perhizi yoktur.” (Yurtbaşı 2015: 20)

Bu örneklere bakıldığında atasözlerinin oluşumunda hadis ve vecizelerin de etkili olduğu görülmektedir. *Sad Kelime-i Ali* eserinin tercüme kısmında doğrudan atasözleriyle de karşılaşılacaktır:

“Söze bak söyleyene nâzır olma” (6.)

“Ta‘âmı çok yimekten şıHĤat olmaz” (10.)

“Adüdur bilmediği işe kişi” (29.)

“Anuñ kim sözi çokdur ‘aklı azdur” (33.)

“Nişâni ‘âkilin çün kim edebdür” (56.)

“Veli her bir çiçekden mîve bitmez” (64.)

“Yalanın gerçeğin bilmek gümândur” (67.)

Yukarıdaki örneklerde atasözlerinin vezinli bir şekilde ifade edilmesi, atasözlerinin oluşumunda vezin ve kafiye'nin etkisini de göstermektedir. Atasözlerinin “Bazıları nazımdan ziyade nesre daha yakın iseler de birçoklarının da vezne uygun geldikleri görülmektedir. Binaenaleyh bu gibi sözlerin, ilk söylenişte atalarımızın ağızından vezinli ve kafiye'li olarak çıkmış olduklarını kabul etmek lâzım gelir. Bunların ekserisi beyit halindedir; müstakil bir mısra şeklinde olanları da çoktur” (Dilçin 2018: XIX). Bazı atasözlerinde ise “Kelâm-ı kibar envaından olanlar, nispeten yakın çağlara ait sözler olup tamamen atalarsözü vesafını da haiz bulunmadıkları için bittabi her sınıf halk arasına girip yayılarak bütün ulusun ruh ve vicdanına nüfuz edememişler, bugün bizde de olduğu gibi, ancak münevver bir zümreye mahsus olmak üzere yarı canlı bir vaziyette kalmışlardır” (Dilçin 2018: XV-XVI).

Türk edebiyatında yazılmış bu türdeki tercümelerde vecizelerin sıralamasının her müellifte başka olduğu vecizelerin aynı ancak müellifin yapmış tercümelerin farklı olduğu görülmektedir. Bu sebeple bu el yazması eserdeki vecizelerin sırası diğer latinize edilen *Sad Kelime-i Ali* türündeki eserlerle karşılaştırıldığında sıralama bakımından farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu metnin diğer eserlerden ayrıran ikinci yönü ise vecizelerin tercüme mana bakımından diğer örneklerle aynı olsa da lafız bakımından farklı olmasıdır.

Sonuç

Sivas Ziya Bey Kütüphanesinde tespit edilen *Sad Kelime-i Ali* türüne ait eser transkribe edilerek incelenmiştir. Bu nüshanın kütüphane katalog kaydında manzum hadis olarak kaydedildiği, ancak bu eserde geçen hadisler incelendiğinde çoğunluğun Hz. Ali'nin sözleri olduğu görülmüştür. Eserde kırmızı mürekkeple yazılan Arapça hadisler manzum olarak tercüme edildiği ve eserin *Sad Kelime-i Ali* örneklerine benzer şekilde düzenlendiği tespit edilmiştir. Metinde 100 hadis değil, 94 hadis ve tercümesi yer almaktadır. Eserin istinsah tarihi H.1012/M.1604'tür. Çalışmaya konu alan *Sad Kelime-i Ali* eserinde, ahlâk ve adap konuları

işlenmiştir. Bu konular sade ve anlaşılır bir dil ile anlatılmıştır. Özellikle hadislerdeki bu konular işlenirken Türk atasözlerine ve deyişlerine yer verilmiş, mahallî bir dil kullanılmıştır. Eser, dil özellikleri bakımından Eski Anadolu Türkçesi özellikleri göstermektedir. Eserde “yigrek, dükeli” gibi bir takım arkaik kelimelere rastlanmıştır ve “dert durur, yok durur, ol durur, rızâ-yı haş durur, hırs durur, var durur” örneğinde olduğu gibi “-dur” ekinin kullanımında henüz ekleşmenin olmadığı görülmüştür. Bu çalışma sonucunda bazı hadislerin ve Kelâm-ı kibârların Türk atasözlerinin oluşmasında da etkili olduğu tespit edilmiştir.

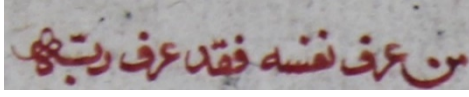
Kaynakça

- EL-ACLÛNÎ (trhsz), *Keşfu'l-Hafâ, Mektebetü't-Türâsu'l-İslamî, Halep, II, s. 340, hadis no: 2465.*
- AKKUŞ, Metin (2008), *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası, Edebi Türler ve Tarzlar, Erzurum: Fenomen Yayınları.*
- AYDEMİR, Yaşar (1997), “Hadis”, *DİA, C. 15, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 27-64.*
- CEYHAN, Âdem (1997), “Eski Türk Edebiyatında Sad Kelime-i Ali Derleme Tercüme ve Şerhlerine Dair”, *Celal Bayar Üniv. Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, S. 1, 232-255.*
- , Âdem (2005), “Eski Bir Vecizeler Kitabı: Edâ-yî'nin Sad-Kelime-i Ali Tercümesi”, *Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 3, S. 1, 14-46.*
- , Âdem (2006), *Türk Edebiyatında Hazret-i Ali Vecizeleri, Ankara: Öncü Kitap.*
- , Âdem ve Yasin Karadeniz (2017), “Mütercimi Bilinmeyen Bir Sad-Kelime-i Ali Tercümesi”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi-Journal of Turkish Researches Institute TAED, S. 60, 1 - 32,*
- , Âdem ve Muhammet Özdemir (2017), “Hz. Ali'ye Ait Yüz Sözün Manzum Bir Tercümesi”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S. 10, 229-274.*
- , Âdem (2019), “Aksaraylı Hasan Rızâ'nın Sad-Kelime-i Ali Tercümesi”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi / Journal of Ottoman Legacy Studie, C. 6, S. 16, 371-400.*
- , Âdem (2020), “Şair İsmâil'in Hz. Ali'ye Ait Yüz Söz Tercümesi”, *Kalemname, S. 5 / 9, 16-57.*
- DİLÇİN, Dehri (2018), *Edebiyatımızda Atasözleri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.*
- ERTUĞRUL, Ali (2013), “Sad Kelime Geleneği ve Sefîne-i Tebriz İsimli Mecmuada Yer Alan Sad Kelime Örneği”, *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. XVII, S. 2, 131-155.*
- KANDEMİR, M. Yaşar (1989), “Ali”, *DİA, C. 2, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 375-78.*
- KARAHAN, Abdulkadir (2022), “Kırk Hadis” *DİA, C. 25, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 469-473.*
- Manzum Hadis, Sivas Ziya Bey Yazma Eser Kütüphanesi, *Cedid Yazma Eser Kataloğu, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 16377/3.*
- ÖZKAN, Ferudun Hakan (2019), “Mâtemî'nin Nesrî'l-le'âli Tercümesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, S. 91, 107-146.*
- SÖYLEMEZ, İdris (2017), *Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler (İnceleme-Metin), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Türk-İslam Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Sivas: Yayınlanmamış Doktora Tezi.*
- , İdris (2018), “Müellifi Meçhul Bir ‘Sad Kelime-i Hz. Ali’ Risalesi”, *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi, C. 4, S. 1, 189-226.*
- ŞİMŞEK, Rabia (2000), *Türk İslam Edebiyatında Manzum Hz. Ali Sad Kelime Tercümeleri (Tenkitli Metin), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- YURTBAŞI, Metin (2015), *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri, İstanbul: Özdemir Yayıncılık*

Metnin Transkripsiyonu¹

Mefâîlün/Mefâîlün/Fe'ûlün

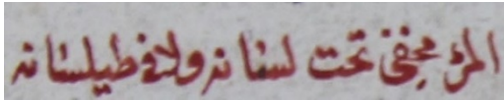
-45a-

1- Men 'arafe nefsehū fekad 'arafe Rabbehū

(Kendini bilen, Rabbini bilir.)

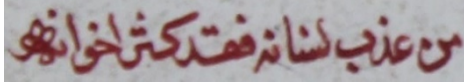
Vücūdına Hāk'ıñ ey merd-i 'ākıl
Senüñ var olduğundur naşş-ı kâtı'
Eğer bildüñ seni sen Hāk'ı bildüñ
Ki sen maşnu' vü oldur saña Şāni'

2- El-mer'u mahfiyyun tahte lisānihī ve lā fī taylesānihī

(Kişi; kıyafetinin altında değil, dilinin altında saklıdır.)

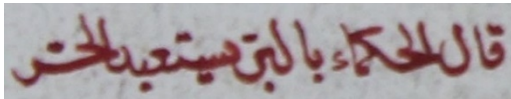
Ne dimiş Bāreka'llah ehl-i 'irfān
Ki gizlüdür dili altında insān
Eyü söylese 'ākıl derler aña
Yaramaz söylese bī-'aql u nā-dān

3- Men 'azube lisānuhū fekad keşura ihvānuhū

(Dili tatlı olanın dostu çok olur.)

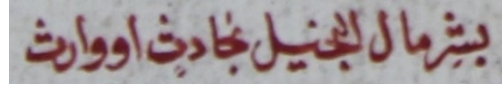
Dilüñ tatlı olırsa cümle halka
Dükeli halk senüñ arkadaşlarıñdur
Eğer öñinde acı olsa dilüñ
Eñ evvel haşm olan yoldaşlarıñdur

4- Kāle'l-ḥukemā': Bi'l-birri yusta' bedu'l-ḥurr

(Bilgeler der ki: İyilikle hürler köleleştirilir.)

Elüñde zer idersüñ ayağüñda
Cihān serverlerini ser-figende
Hemîşe eylik eyle eylik itmek
İder āzādı boynı bağılu bende

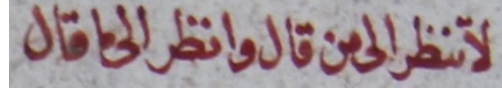

5- Beşşir māle'l-baḥīli bi ḥādişin ev vārişin

(Cimrinin malını, bir afet veya bir varise karşı uyar.)

Anuñ kim mālı var yiyüp yidirmez
İki nesneyle kıl aña beşāret
Ya mīrās-ḥor yer ya āfet irer
Çeker taḥşil iden renc ü meşākḫat

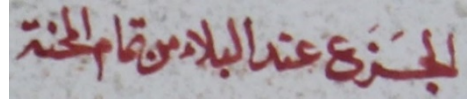
-45b-

6- Lā tenzur ilā men kāle ve'nzur ilā mā kāle

(Kimin söylediğine değil, ne söylendiğine bak.)

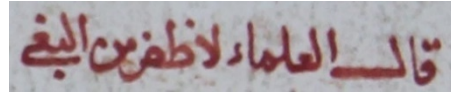
Söze bak söyleyene nāzır olma
Nazarda söyleyen ger ḥor olursa
Eğer Hāk ise diñle bāṭıl ise
İşitme sözünü ger ḥür olursa

7- El-Ceza' 'inde'l-belā'i min temāmi'l-miḥne

(Bela anında sabretmemek /dövünmek musibeti büyüttür.)

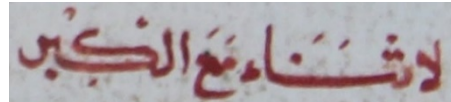
Muşibet erse zār olma kim ider
Dil ü cānuñ tamām ol zār u rencür
Ne raḥmetine Hāk'dan bilmez iseñ
Ḥudā'nuñ raḥmetinden olasıñ dūr

8- Kāle'l-'ulemā': Lā zafera mine'l-bağy

(Âlimler der ki: Zulümle zafer kazanılmaz.)

Şu kim zulmiyle bir nesne dilerse
Zafer bulırsa aña ol 'acebdür
Bulırsa maḫşüdün luṭfın göremez
Zafer demek hemān aña laḫabdur

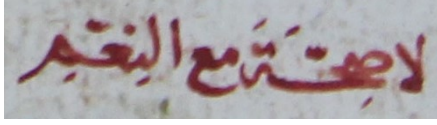
9- Lā şenā'e me'a'l-kibri

(Kibirle övmek olmaz.)

¹ Metin transkribe edilirken Arapça vecizelerde birtakım eksik yazımlarla karşılaşmış, bu eksikler vecizenin anlamına uygun şekilde tamamlanmaya çalışılmıştır. Bu eksiklerin tamamlanmasında ve

vecizelerin Arap dili ve imlâsına göre okunmasında Arap Dili ve Belâgatı alanında çalışan Arş. Gör. Furkan Tayşan'a yardımlarından dolayı teşekkür ederiz.

Dükeli halka şol kim hayr iderse
Hemîşe sevdiğiyle yâd iderler
Tevâzû' dur anuñ kim dâ'im işi
Şenâsın hoş yine tekrâr iderler

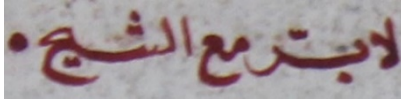

10- Lâ sîḥate me'a'n-ni'am

(Çok yemekle sağlıklı olunmaz.)

Ṭa' âmu çok yimekten şîḥhat olmaz
Hemîn aç olmamak deñlü yiyeler
Ki haşr olduğu dem ehl-i mekâbir
Çoğu çok yimeden öldük diyeler

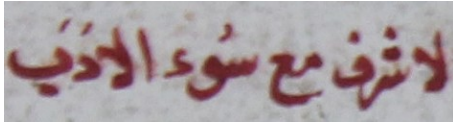
-46a-

11- Lâ birra me'a's-şuḥḥ

(Cimrilikle iyilik yapılmaz.)

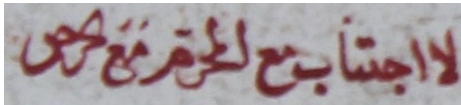
Baḥîlün ṭa' ati maḳbûl olmaz
Olursa rûz şeb ṭa' at ...²
Gider ger var ise gönlünde buḥluñ
Çü yok eylükle buḥlün ictimâ' 1

12- Lâ şerafe me'a sū'i'l-edeb

(Kötü edeple şeref olmaz.)

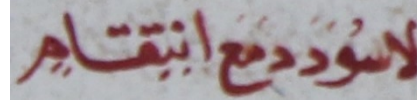
Şeref bulmaz edebsiz kişiler hîç
Nesebde her ne deñlü olsa ' âlî
Edeble ṭur otur ey merd-i kâmil
Edebdür her ululuğuñ me'âli

13- Lâ ictinābe mine'l-muḥarrami me'a'l-ḥırs

(Hırs ile haram kılınan şeylerden uzak durulamaz.)

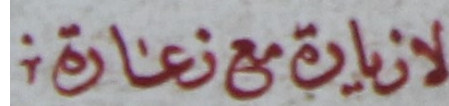
Ḥarîş olduğudur ekşer kişünün
Ḥarâmdan olmadığı ictinābı
Ve gerni variken loḳma ḥelâlden
Ḥaram yiyüp çeker miydi ' azâbı

14- Lâ sūd me'a intiḳām

(İntikam ile saygınlık kazanılmaz.)

Er iseñ saña yavuzluḳ edene
Sen eylük eyle el verdükce fırsat
Ululuḳ intiḳām ile bulunmaz
' Abeş çekme ziyândur bari zaḫmet

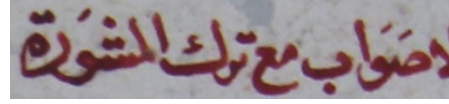

15- Lâ ziyārate me'a ze'āre

(Huysuzlukla ziyaret olmaz.)

Güler yüz ile ṭatlu söz ile var
Çaçan bir dostuñu itseñ ziyāret
Zevzek yüzlü yaramaz sözlü varma
Ziyāret olmaz olur bil ḫaḳāret

-46b-

16- Lâ savābe me'a terki'l-meşvera

(İstişarenin terkiyle doğruluk olmaz.)

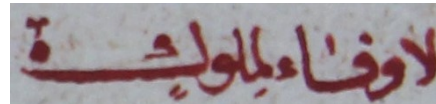
Bir işe ḳaşd ḳılma kim ḫaṭādur
Şavāb olmaz her işde ṭanışksız
Ṭanışmayınca kendüñden uluya
Eger şulṭān eger bāy u gedādur

17- Lâ mürüvete li'l-keḫzūb

(Yalancı kimsenin mertliği olmaz.)

Mürüvvet yok durur kim ol kimesne
Yalandur her sözi şādık degüldür
İrağ ol ancılayın kimseden kim
Muşāḫib olmağa lâyıḳ degüldür

18- Lâ vefā'e li mülūk

(Meliklerin vefakârlığı olmaz.)

Vefâsı beglerün yokdur inanma

²Tam olarak okunamayan kelime:

Ne deñlü olsa 'ahdine vefâyı
Ziyâd oldıkça meyli havfün artur
Ki biñ 'ahdi kuluñ bir hařası

لا كرامة من التقية

19- Lā kerame e'azzu mine't-tukā

(Takvâdan daha kıymetli onur ve saygınlık yoktur.)

Kerîm iseñ yüri taqvâ yolında
Keremlerden kamu taqvâ ağırdur
Egerçi hayr u ihsân dahı hoşdur
Velî taqvâyâ nisbet kadri azdur

لا شرفا على من الإسلام

20- Lā şerafe a'lā mine'l-İslām

(İslam'dan daha yüce şeref yoktur.)

Şeref yokdur müselmânlıktan özge
Anuñladur çü ' izz ü cavidânî
Şeref yokdur şımaz cihân ' izzini
Ki bugün var ise yarın çü fânî

-47a-

لا معقل احصن من الورع

21- Lā ma'kıle aħşanu mine'l-vera'

(Takvâdan daha dayanıklı kale yoktur.)

Emîn olmağa âfât-ı cihândan
Çü yok perhîzden özge penâhuñ
Şıgın perhîze kim perhîzkâra
Mu' indür her nefes fazlı İlâhuñ

لا شفيع للرحمن التوبة

22- Lā şefî'a encaħu mine't-tevbe

(Töveden daha etkin şefaathçi (aracı) yoktur.)

Ne ğam havf itme ger kavmden kâyudan
Ziyâd olırsa ef' âl-i şenî'üñ
Bulursın tevbe kıl Hâkķ' uñ rızāsın
Ki yokdur tevbeden yigrek şefî' üñ

لا لباس اجمل من السلامة

23- Lā libāse ecmelu mine's-selāme

(Selametten daha güzel elbise yoktur.)

Şu kim giydi selāmet hil' atini

N'ider pes sūf u ařaşdan libāsı
Ne hil' at ola hoşluğdan yeg ola
Hoş olduñ nân çü yi gey pelāsı

لا داء اعيا من الجهل

24- Lā dā'e a'yā mine'l-cehl

(Cehaletten daha ağır hastalık yoktur.)

'İlm bir bî-bahā kıymetlü dürdür
Cehl bir dert durur dermānı yokdur
' İnā-yı cāhilüñ oranı yokdur
Şafā-yı ' ālimüñ pâyânı yokdur

لا مرض اضني من قلة العقل

25- Lā maraža aznā min kılleti'l-'aql

(Akıl noksanlığından daha zor hastalık yoktur.)

'Aql eksükligi müşkül marazdur
Kim andan güç maraz yok ademide
Devā var cümle derde lîkin anuñ
' İlâcı yok durur ger ola gide

-47b-

لا راحت مع الحسد

26- Lā rāħate me'a'l-ħased

(Hasetle rahatlık olmaz.)

Kişinüñ rāħatı kalmaz kişide
Haseddür nice kim ğayrıya işi
Hâķ' uñ hod ' abde ihsānı dükenmez
Geçer lâ-büd ğamıyla yaz u kışı

لا محبة مع من لجاب

27- Lā maħabbete me'a mer'in leccāc

(İnatçı kişiyile muhabbet olmaz.)

Kişinüñ rāħatı kalmaz cihānda
Lecüclük ideni sevmez hālâyık
Ne kim derlerse sen hâķkiyle dinle
Anı eyle ne ise anda lâyık

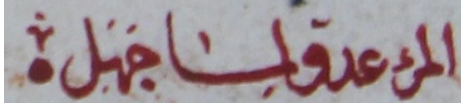
لسانك يقصيك ما عودتك

28- Lisānuke yaķtezîke mā 'avvedtehū

(Lisanın alışık olduğun şeyi söyletir.)

Ne ise hūyuñ ešnā-yı kelāmda

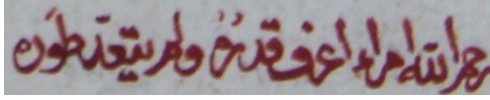
Dilüñ lâ-büd anı eyler tekâzâ
Dilüñi kılma yavuz söze mu'tâd
K'olursun tâ ki olmaz yerde rüsvâ

29- *el-Mer'u 'aduuvun limâ cehile*

(Kişi, bilmediği şeyin düşmanıdır.)

'Adüdür bilmediği işe kişi
Ol işüñ ehlini sevmez tutar kin
Küfürdür niceler bilmezliğinden
Şu 'ilm kim odur pîrâye-i dîn

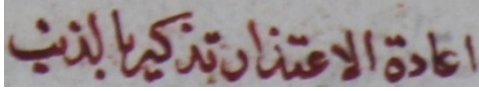

30- *Raḥima'llāhu imra'en a'rafe ḳadrahū ve lem yete'adde ṭavrahū*

(Allah, kıymetini bilip de haddini aşmayan kişiye rahmetini gösterebilir.)

Ḥuda'nuñ rahmeti ol kişi yâdı
Ki bile nicedür ḥalk içinde ṭavrı
Ḳamudan menzili a'lâ olursa
Ne ise bozmaya evvelki ḥüyı

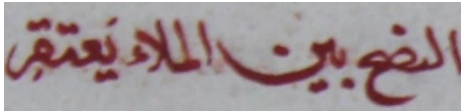
-48a-

31- *Î'âdetü'l-i'tizâr tezkîrun bi'z-zenb*

(Özrün tekrarı günahın hatırlatılmasıdır.)

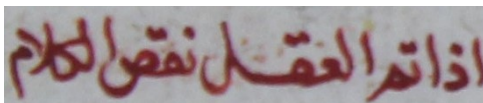
Ne suç eyle ne gayra ol muhtâc
İderse nâgehân bir 'özl yeter
Ki suçun tazeler tekrâr-ı 'özrün
Günâhuñdan pes olur dahı biter

32- *en-Nuṣṣu beyne'l-mele'i ya'tekîr*

(Topluluk arasında nasihatte bulunmak azarlamadır.)

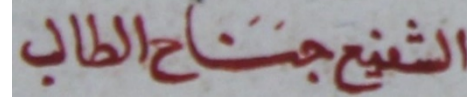
Naşîhat eyledikde bir kişiye
Gerekdür idesin nihân-ı ḥalvet
Ḥalâyîḳ arasında itme zinhâr
Fazîhetdür degüldür ol naşîhat

33- *Îzâ temme'l-'aḳlu naḳṣe'l-kelâm*

(Akıl kâmil olunca söz azalır.)

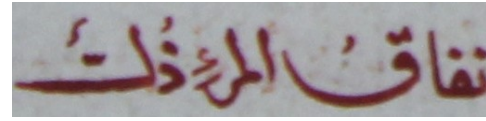
Ḳaçan 'aḳlı dürrüst olsa kişinün
Dükeli yerde az olur kelâmı
Anuñ kim sözi çokdur 'aḳlı azdur
Oḳurlar lâ-cerem adını 'âmî

34- *eş-Şefî' cenâhu't-ṭ-ṭâlib*

(Aracı, arayanın kanadıdır.)

Niye kim ṭâlib iseñ bir uludan
Ḥuşûline yoğ ise i'tikâduñ
Uçup irmeğe ol maḳşûduña var
Dilekçi bul kim ol durur ḳanaduñ

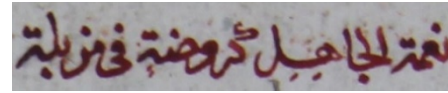

35- *Nifâḳu'l-mer'i zull*

(Kişinin ikiyüzlü olması züldür.)

Nifâḳı ḳo ki ḥorlukdur ne ḥorluk
Eşeddür ḥâli kâfirden münâfîḳ
Şafâ vü şıdkıla ol mü'min iseñ
Ki şıdk ehlin sever elbetde Ḥalîḳ

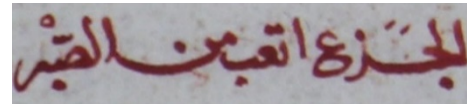
-48b-

36- *Ni'metu'l-câhil ke ravzâtin fî mezbele*

(Cahillik nimeti, çöplükteki bir bahçe gibidir.)

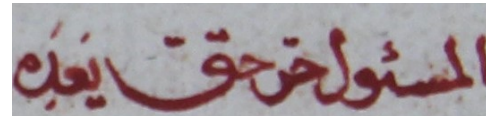
Çü câhil kişinün mâl u menâli
Neceslikde şanasın büstândur
Ne var mâluñ yoğusa 'ârif ol sen
Ki 'ârif fi'l-meşel şâh-ı cihândur

37- *el-Ceza' et'abu mine's-şabr*

(Dövünmek, sabretmekten daha yorucudur.)

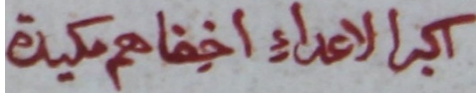
Fiğân itme muşîbet irse şabr it
Fiğân itmek şabırdan biñ beterdür
Rızâ-yı Ḥaḳ durur şabruñ cezâsı
Fiğândan ḥâsıl olan derd-i serdür

38- *el-Mes'ûlu ḥurrun ḥattâ ya'ide*

(Kendisinden bir şey istenen kişi, onu vaat edinceye kadar hürdür.)

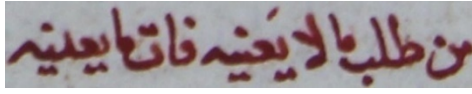
Kimesne nesne ister olsa sende
Virüp gönder dimegil aña va'di
Virürseñ âdemîsin virmez iseñ
Olursun sen anuñ va'diyle 'abdi

39- Ekberu'l-a'da' ahfâhum mekâdeten

(En büyük düşman, hilesini en gizli yapandır.)

Eñ ulu düşmenüñ düşmenlerüñden
Odur kim gizlü ide mekri gâyet
Ki mümkindür hazer zâhir 'adüdan
Ne çâre gizlüye buldıçça fırsat

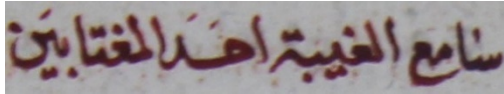

40- Men talebe mâ lâ ya'nîhi fâte mâ ya'nîhi

(Kim kendisini ilgilendirmeyen şeyi talep ederse, kendisini ilgilendiren şeyi kaçıtır.)

Diler bir nesneyi şol kim dürişür
Ne kendüye yarar ne rûzgâra
Çıkarur bî-gümân elden anı kim
Ne kendüye yarar ne Kird-gâr'a

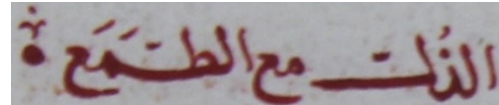
-49a-

41- Sâmi'ul-ğıybeti ehadu'l-muğtâbîn

(Gıybeti işiten, gıybet eden gibidir.)

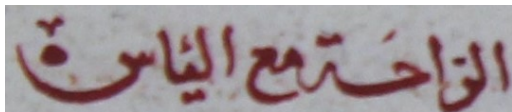
Yanında şırma gıybet eyleyenüñ
Dilerseñ dünye vü 'uqbada devlet
Biridür diñleyenüñ söyleyençün
Olardan ol ırağ kim ide gıybet

42- ez-Zülliü me'a't-ṭama'

(Zillet, tamahkârlıkladır.)

Ṭama'dur hor ide çün âdemîyi
Ne lâzım terk it anı çekme zillet
Ṭama' göricek çün senden halâyık
İderler lâ-cerem ikrâm u 'izzet

43- er-Râhatu me'a'l-ye's

(Rahatlık, ümitsizlikledir.)

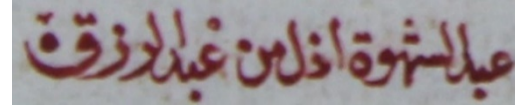
Anuñ kim gayrıdan vardur ümîdi
Çeker bulınca dürlü dürlü zaḥmet
Ümîdin kesti şol kim gayr-ı Hâk'dan
Bulur envâ' hoşluk birle ni'met

44- el-Ḥirmânu me'a'l-hırs

(Mahrumiyet, hırs iledir.)

Her evşâfuña vardur nefsi-şümuñ
Birisi hırşdurur mazmûm müyesserüm
Ḥarîş olup neye kim ṭalib olsañ
Olursın 'âkıbet mağbûn u maḥrûm

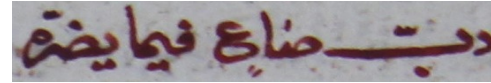

45- 'Abdu's-şehveti ezellu min 'abdi'r-rızq

(Şehvetinin kölesi olan, efendisine köle olandan daha hakirdir.)

Şu kim şehvet kuldur horlukda
Daḥı aḥkardur aḥçeyle nândan
Kulından eylük umum hoş tutar halk
Velikin kimse ummaz eylük andan

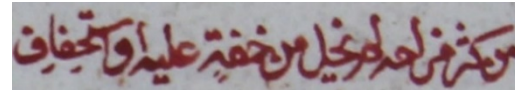
-49b-

46- Rubbe şâ'in yes'â fi mâ yezurruhû

(Nice insan kendisine zarar veren şeylerin peşinden çabalar.)

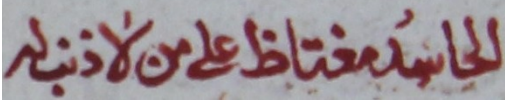
Çok olur dervîş kişi bir işde
Ki nefi yokdurur aña nihândur
Görüp yârenleri gamğın olurlar
Ḥasûdı vu 'adûsı şâdmândur

47- Men keşura muzâḥuhû lem yaḥlu min ḥıffetin 'aleyhi ev istihfâfin bihî

(Kim çokça mizah yaparsa, insanlar arasında küçümsenmekten uzak kalmaz.)

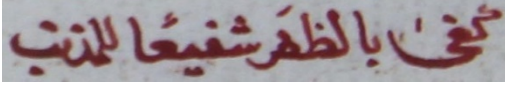
Eger şâh ise kuldan kim görirler
Şu kim 'âdet ider lâğî özine
Tutar kadrini ya'ni kîn ider halk
Eger hür olsa baqmazlar yüzine

48- *el-Hāsīdu muġtaẓun ‘alā men lā zenbe leh*

(Haset eden, günahı olmayan kişilere karşı öfkeli dir.)

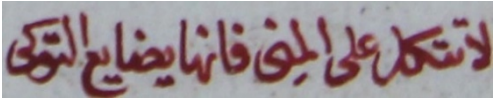
Ğazab ile hasūd ol ādemīye
Ki yoġkdur hīç kimesneye ziyānı
Zevāl-i māl u cāhun ister anuñ
Anı bilmez ki virmişdür İlahı

49- *Kefā bi’z-zaferi şefī’an li’l-muznib*

(Günahkâr kimseye şefa atçi olarak zafer yeter.)

Saña suç idene buldıkça fırsat
Ki şu çsuz kimse yoġ ‘āfv it kerem kıl
Hālâş itmege yoġısa şefi’uñ
Zafer besdür yürü ey merd-i ‘âkil

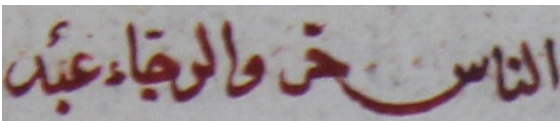

50- *Lā tettekil ‘alê’l-munā fe innehā bezaī’u’n-nekvā*

(Arzularına itimat etme; zira o, ahmakların özelli ġidir.)

Bulam deyü ŧayanma ārzūña
Ki virmez her umusun kişiy e Hâġ
Şu kim her ārzūsına ŧayanur
Odur ‘âķilleruñ yanında aġmak

-50a-

51- *el-Ye’su ħurrun ve’r-racā’u ‘abdun*

(Ümitsizlik özgürlüktür, umut etmek köleliktir.)

Şu kim bir kimseden kesdi ümīdin
Pes olur ħidmetinden anuñ āzād
Velī bir kimseden olsa ümīdüñ
Ėulı olur olup emrine münkād

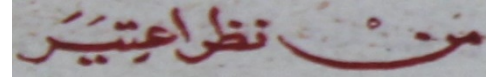

52- *Zannu’l-‘âķili kehānetun*

(Akıllı kişinin düşüncesi kehanettir.)

Çoġ olur ‘âķilüñ zannı olur rāst
Nitekim ba’zı yerde zann-ı kâhin
Eger ādemde aġl olmasa her ġiz

Çaġan bilürdi ‘aġlıyla İlahın

53- *Men nazara i’tebera*

(Bakan, ibret alır.)

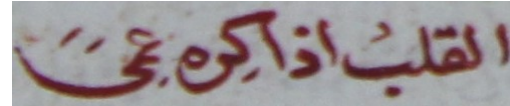
Şu kim nāzırdur aġvāl-i cihāna
Gerekdür ‘ibret ala her birinden
Eyü olanını ŧomaya elden
Ėor ide hemīşe bi-setrden

54- *el-‘Adāvetu şuġlu şāġil*

(Düşmanlık, insanı alıkoyan iş tir.)

Anuñ kim iş idür ġalka ‘adāvet
Çeker bī-fāide renc ü meşakġat
Teni ġod ġastedür derd ü elemden
ŧutar her ġalbi ‘amele ġabāvet

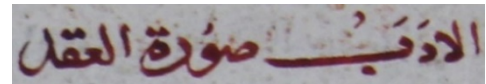

55- *el-Ėalbu izā kerihe ‘amiye*

(Kalp, nefret etti ġinde körleşir.)

Çaġan güciyle sürmek iş e göñül
Ne görür ne iş idür kör kerdür
Ne deñlü tiz ise idrāk u fehmüñ
Çün añlamaz eşekden ola biter

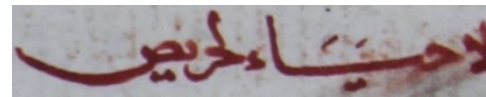
-50b-

56- *el-Edebu sûratu’l-‘aġl*

(Edeb, aġlın suretidir.)

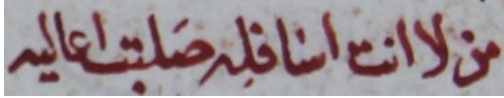
Çamu aġvâlde kim olsañ edeble
Tamāmet ‘aġluña ider delālet
Nişānı ‘âķilin çün kim edebdür
Edeb olsa ‘aceb mi olsa şüret

57- *Lā ġayā’e li ġarīş*

(Hırslı kimsenin utanması olmaz.)

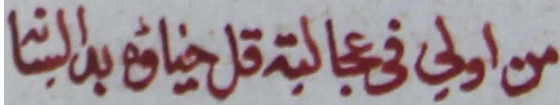
Neye kim ġırşı var ise kişinin
Ne deñlü az ise ister utanmaz
Ėayāsızda egerçi yüz şuyı yoġ
Velikin odlara düşerse yanmaz

58- *Men lānet esāfiluhū šalubet e'ālīhi*

(Yardımcısı zayıf olanın düşmanı kuvvetli olur.)

Eger Cemşid-i Keyhüsrev olursa
Anuñ kim ola eṭbā'ı nerm-dil
Yatur ayakda başı ellerinde
Ne dem kim düşmene ola muḳābil

59- *Men ūtiye fī 'icānihī ḳalle hayāuhu ve beze'e lisānuhū*

(Büyüklerle ilişkide bulunanın hayası ve namusu kalmaz.)

Şu kim büyükler altunda geçidur
Girüp yençilmeden hiç itmedi 'ār
Sözi murdār olup gider hayāsı
Dilinden gelmez olur ḫayr-güftār

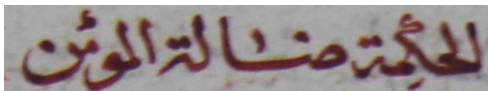

60- *es-Saīdu men vu'iza bi-ḡayrihī*

(Bahtiyar kişi başkalarının yaşadıklarından ibret alandır.)

Sa'ādetlü odur kim ḡayriya pend
Olinsa ala andan ol naşīḫat
Şu kim münhīdür andan fāriḡ olup
Yine me'mūr ise anda itā'at

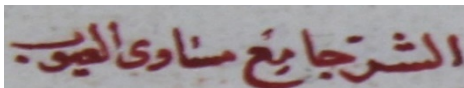
-51a-

61- *el-Ḥikmetu zālletu'l-mu'min*

(Hikmet, mü'minin yitik malıdır.)

Deñizdür ḫikmet aña baḫr-ı ādem
Ḥaḳıḳat gevherin ister dem-ā-dem
Zihī devlet k'añun kim buldu anı
Budur söz ḫāşılı Vallāhu a'lem

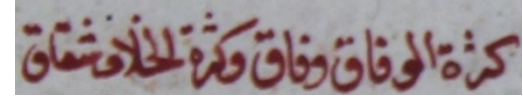

62- *eş-Şerru cāmī'u mesāvū'l-'uyūb*

(Kötülük, ayıpları toplayıp bir araya getirir.)

Elüñden geldiḡince şerri terk it
Ezelden ṫıynetüñ olduysa ṫāhir
Olur şer ile pinhān cümle faẓluñ

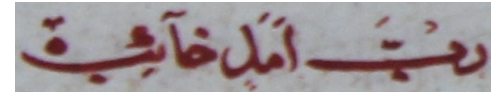
Hem olur cümle 'aybuñ ḫalka zāhir

63- *Keşretu'l-vifāk niṫāk ve keşretu'l-ḫilāf şikāk*

(Çokça muvafık olmak ikiyüzlülüḡü, çokça karşı çıkmak da husumeti getirir.)

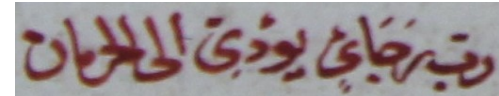
Muvāfiḳ olma a saña her işde
Niṫāk olur degüldür ol şadāḳat
Uyuben uymamaḡda mu'tedil var
Ki dāim uymamaḡ olur 'adāvet

64- *Rubbe emelin ḫāib*

(Nice emeller boşa çıkar.)

Uzun fikri ḳo kim dünyāda ḳişi
Çoḡ olur kim ümīdin ḫāşil itmez
Çiçek çok açılır gerçi ağacda
Velī her bir çiçekden mīve bitmez

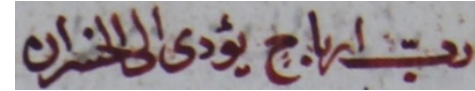

65- *Rubbe racā'in yueddī ile'l-ḫirmān*

(Nice emel vardır ki sonu mahrumiyettir.)

Ümīdüñ Ḥālīḳ'a ṫut ḫaḳdan kes
Ki Ḥaḳ'dan her ümīdüñ bātil olmaz
Ḥalāyīḳdan ümīdüñ çok olur kim
Elince sa'y idersüñ ḫāşil olmaz

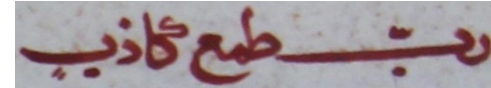
-51b-

66- *Rubbe erbāḫin tueddī ile'l-ḫusrān*

(Nice kazanç vardır ki sonu hüsrandır.)

Niçe aşşılar olur kim cihānda
Ḳişiye iledür dā'im ziyāna
Ribādür ya ḫūnī inşāf olandur
Degüldür ḡayra düşmek līk gümāna

67- *Rubbe ṫama'in kāzib*

(Nice tamahkârlık yalandır (boşadır).)

ṫama' kim vāḳi' olur ādemīde
Az olur gerçeḡi çoḡu yalandur
Gel imdi 'āḳil iseñ olma ṫami'

Yalanın gerçeğin bilmek kemâldür

البغي سابق الحى الخيز

68- *el-Bağyu sāiḳun ile'l-ḥayn*

"Azgınlık ölüme götürür."

Zulmdür âdemi ilten helâke
Helâklik istemezseñ zulmi terk it
Müselmânlık yolında merd iseñ tur
‘Adl kuşağını bilinde berk it

في كل جرعة شرقة ومع كل اكلة نغصنة

69- *Fî kulli cer‘atin şerḳatun ve me‘a kulli ekletin ğaşşatun*

(Her yudumda elem, her lokmada sıkıntı vardır.)

Eyü yatlu yime acıyla tatlu
Çarışmışdur budur aḥvâl-i ‘âlem
Ne rāḥat var durur bî-zaḥmet ola
Ne şādî var durur kim ola bî-ğam

من كنز فكره في العواقب المشيع

70- *Men keşura fikruhu fi'l-‘avâkıbi lem yeşcu‘*

(İşlerinde daha çok sonucu düşünen, cesaret edemez.)

İşüñ sonuñda endîşe iden çok
Za‘îfü'l-ḳalb olur olmaz behâdur
Anuñ gibi kişinüñ şad hezârân
Emende bir pula alma hebâdur

-52a-

اذا طت المقادير ضلت التقادير بطلت التدابير

71- *İzâ ḥalleti'l-meḳādîr zalleti't-teḳādîr baḫaleti't-tedâbir*

(Kader vuku bulunca insanın takdir ve tedbirlerinin anlamı kalmaz.)

Çazâsı Ḥaḳ Te‘âla’nuñ kaçan kim
Ola bir ḳulunuñ üstine nâzil
Ne deñlü cehd iderseñ râst gelmez
Olur taḳdîr ile tedbîr bâḫıl

اذا حذر القدر بطل الحذر

72- *İzâ ḥalle'l-kader baḫale'l-ḥazer*

(Kader vuku bulunca sakınmanın anlamı kalmaz.)

Çazâ-yı Ḥaḳ hücum itdükçe lâyıḳ
‘İbâda şabr u teslîm ü rızâdur
Ḥazer idüp ve gerni def-i ḳaşdı
‘Abeş bî-fâyide renc ü ‘anâdur

الاجتنان يقطع اللسان

73- *el-İḥsânu yaḳḫa‘u'l-lisân*

(İyilik, dili keser.)

Sözin işitme hergiz herze-güyuñ
Dilün kes ḫayr u iḥsân eyle aña
Değirmenler yürütseñ başı üzre
Dil uzatmaya bir vech ile saña

الشرف افضل اولاد بلا اصل والنسب

74- *eş-Şerafu bi'l-fazli ve'l-edebi lâ bi'l-aşli ve'n-neseb*

(Şeref, fazilet ve edep iledir; soy ve köken ile değil.)

Şerîfüm diyü faḫr itse yaraşur
Şu kim zü'l-fazl ü edeb hünerdür
Ve gerni şol kim aşlum ya nesebüm
Diyü faḫr itse ḫardan bin beterdür

قال العلماء اكملوا الادب من الخلق

75- *Ḳâle'l-ḫukemâ‘ ekramu'l-edeb ḫusnu'l-ḫulḳ*

(Bilgeler der ki: En yüce edep, güzel ahlâktır.)

Edeb evşâf-ı nâsındur kerîmi
Edebden ekrem olan lenk ḫordur
Edeb daḫı edebden gayrı eylük
Eyü ḫü âdemîde toḫtoludur

-52b-

اكمل النسب حسن الادب

76- *Ekramu'n-neseb ḫusnu'l-edeb*

(En yüce soy, güzel terbiyedir.)

Eger ‘âlî iseñ aşl u nesebde
Daḫı ‘alâ neseb ḫusn-i edebdür
Yüri ḫusn-i edeb taḫşîl ide gör
Görenler ta diye a‘lâ-nesebdür

افقر الفقير الحق

77- *Efḳaru'l-faḳr el-ḫumḳ*

(Fakirliğin en kötüsü, ahmaklıktır.)

Fakîr iseñ ne ğam aħmak degülsin
 Ħamâkat cümle fakruñ efķārıdur
 Şükr kıl Ħaķķ'a ve fahr eyle dāyim
 Ki fahr iden dü kevnüñ serveridür

احش الوحشة العجب

78- Evħaşu'l-vaħşe el-'ucb

(Yalnızlığın en kötüsü, kendini beğenmedir.)

Eger ĥod-bînligüñ var ise terk it
 Kî cümle vaħşetüñ ol vaħşetidür
 Kaçar âdem yanından ehl-i 'ucbuñ
 'Azazül pes eşi ve yoldaşıdur

اغنى اغناء العقل

79- Aĝne'l-ĝınā' el-'aql

(En kıymetli zenginlik, akıldır.)

Ğınānuñ eñ ulusı 'aķldur
 Niçe ĥarc eyleseñ artar kem olmaz
 Ğınā dūnyā ŧolusu māl olursa
 Dükenür ĥarc iderseñ zerre ķalmaz

الظايغ في ظاق الدنيا

80- et-Tāmi' fī vişāķi'z-zull

(Aĝgözlü kimse, zillet zincirine baĝlıdır.)

Eli ayaĝı boynı baĝlı yatur
 Hemîşe ĥorluĝuñ bendinde ŧāmi'
 Ŧamu âfâtdan ķurtuldı ŧu kim
 Ħudā'nuñ kısmetine oldu ķāni'

-53a-

اغذروا انقار البعثة فاحل شاد وكره

81- İħzerü nifāre'n-ni'am femā kullu şāridin bi merdüd

(Nimetlere yüz çevirmekten sakının. Zira elden giden geri gelmez.)

Elinden çıkmasından rızķuñuñ kork
 Kî her giden yine gelmez geñezden
 Ni'am irdüĝi dem şükr eyle dime
 İşüm vardır mühim idem birezden

اكثر مضارع العقل تحت بوق الخيل

82- Ekşeru meşāri'u'l-'uķül taħte burūķu'l-eṭmā'

(Aklın en büyük felaketi, aĝgözlülüĝün yıldırımları altında kalmaktır.)

Kişinüñ 'aķlı çok çok düşdüĝi yer
 Ŧama' altındadır kim zāħir ola
 Düşirmez fikrin ol kim 'izz ü cāha
 Ŧama' itmemege ger ķadır ola

من ابدى صفحة للموت ملك ومن اغنى عن الموت ملك

83- Men ebdā safhaten li'l-ħaķķ meleke ve men a'raza ani'l- ħaķķ heleke

(Yüzünü Hak'ka dönen isteklerine kavuşur, yüzünü Hak'tan çeviren helâk olur.)

Devletlü ol kim ĥaķķa yüz
 Ŧutup bāṭıldan yüz çevire

اذا الملقه فتاجر بالصدقة

84- İzā emlaķtum fetāciru'llāhe bi's- şadeķa

(Muhtaĝ duruma düştiĝünüzde sadakada bulunarak Allah'la ticaret yapın.)

Fakîr olsañ tevekkül kıl Ħudā'ya
 Sevindür ya'ni in'ām it gedāya
 Ğanî olursın az günden yiyessin
 Çoĝ idüp 'ömri redd ider belāya

من لانه عوده كشف اعصابه

85- Men lāne 'ūduhū keşufet aĝşānuhū

(Yumuşak huylunun etrafındakiler çok olur.)

Nermdür şol ki ĥükm itdüklerin
 Ne aşsı kim olur soñra peşimān
 İṭā'at itmeye emrine dā'im
 Her işde içireler ŧasıla ķan

-53b-

من جرعان املاك عشر اجله

86- Men cerā fī 'ināni emeliĥi aşura bi eceliĥi

(Emellerinin peşinden koşan, ecelini bulur.)

Ölüm cevrine tizcek düşeler
 Şular kim ârzüsidür dizgininde
 Yiler şarf idüp 'ömri-i 'azizi
 Hevā yile hevesden ol figende

اذا وصلت اليكم اطراف النعم ولا تنفروا اقصاها بقلة الشكر

87- İzā veşalet ileykum eṭrafu'n-ni'am ve lā tenfirü aķşāhā bi ķilleti'ş-şukr

(Size nimetler ulaştığında en küçüĝünden bile az şükrederek yüz çevirmeyin.)

Hemîşe şükr kıl kim Ħayy u Ķādir
 İder şükr ile ni'metler ziyāde

Şükr çok olduğunca ni'met artar
Hoş olur kim olası bu şafada

إذا قدرت على عدوك فاجعلك العفو شكرا لقد تركت عليه

88- İzā käderte 'alā 'aduwwike fec' alil-'afve
şukran li'l-kuđrati 'aleyhi

(Düşmanını mağlup ettiğinde şükür yerine geçsin
diye onu affet.)

Elüñ irdüginüñ 'afv it günähın
Eger kâdir olur iseñ fikri
Zafer bulduğun aña ulu ni'met
Bağışlarsuñ idersin Hağk'a şükri

ما اضمرني شيئا الا ظهر على فلتات لسانه وحقا وجعني

89- Mā azmerā ehadun şey'en illā zahera fi
feletāti lisānihī ve şafehāti vechihī

(Kişi bir şey gizlemeye çalışırsa o şey,
söylediklerinden ve yüz ifadelerinden açığa çıkar.)

Kişi gönlünde nesne gizlü olsa
O zâhirdür dili tayanışından
Yüzi renginden ve her cünbişinden
Tuyarlar anı 'âkıller işinden

الجميل يستعمل الفقير يعيش في الدنيا عيش الفقراء ويحب في الآخرة حسنا الاغنيا

90- el-Baħīlu yesta'cilu'l-fağra ve ya'īşu fi'd-
dunyā 'ayşe'l-fuğara' ve yuhāsebu fi'l-āħirati
hisābe'l-ağniya'

(Cimri kimse, çok geçmeden yoksul duruma
düşer. Dünyada yoksullar gibi yaşar, ahirette
de zenginler gibi hesaba çekilir.)

Baħīl olan kişi yoħsullığıyla
Bu 'ālemde fağır gibi dirilür
Eger derler kim hergiz aşşı kılmaz
O 'ālemde ganī gibi şorılır

-54a-

قلب الاحق في فمي

91- Ķalbu'l-aħmağ fī femihī

(Aħmak kimsenin kalbi ağzındadır.)

Dili ağzındadır aħmağ kişinüñ
Kemāl-i 'ilm ile kāmīl kişinüñ
Eyü yavuz ne var ise dilinde
Nazīri olmaya fāzıl kişinüñ

لسان العاقل في قلبه

92- Lisānu'l-'ākil fī Ķalbihī

(Akıllı kimsenin dili kalbindedir.)

Dilindedür dili 'ākil kişinüñ
Şağınuñ sırruñuz şaklañ dilinden
'Ulümü zāhirī vü batınīdür
Bilinür çünkim ol her bir sözünden

قلب الاحق وراء لسانه

93- Ķalbu'l-aħmağ verāe lisānihī

(Aħmak kimsenin kalbi dilinin arkasındadır.)

Ķamākat ehlinüñ göñli dilinde
Olur ne bulur ise daħı söyler
Sen imdi 'ākil ol itme Ķamākat
Ķamākat niceleri kāfir eyler

لسان العاقل وراء قلبه

94- Lisānu'l-'ākil verā'e Ķalbihī

(Akıllı kimsenin dili kalbinin arkasındadır.)

Dili 'ākıllerüñ göñli içinde
Olur söz söylemeğe hiç ivmez
Sözün ardın öñün fikr eyler evvel
Şağın söyler yaramazını sevmez

الهمز مرتب الحظ سقطت الالف

وشوات الجنان ومفوات اللسان

Allāhummağfir ramezāti'l-elhāz ve seğatāti'l-
elfāz ve şehevāti'l-cenān ve hefevāti'l-lisān

(Allah'ım gözlerimle, sözlerimle, arzularımle ve dil
sürçmelerimle işlediğim günahları bağışla.)

Be-ħağk-ı enbiya 'afv it İlahī
Ķağālar kim olunur gözüümüzden
Şol ārzü kim göñülde ide şakla
Daħı dilde yaramaz sözümüzden